

Alexander Künzli: *Quelques stratégies et principes en traduction technique français-allemand et français-suédois*. Stockholms Universitet, Institutionen för franska och italienska, Akademitryck, 2003 (265 s.)

De læsere af Hermes, der interesserer sig for disciplinen fagoversættelse i teori og i praksis, vil i Künzli 2005 sikkert allerede have stiftet bekendtskab med forfatteren og hans forskning i de specifikke problemer, som en kortfattet fransk brugervejledning til en multifunktion telefax, der skal oversættes til tysk og til svensk, kan fremprovokere hos to grupper (20 i alt) henholdsvis tysk- (fra Svejts) og svensksprogede oversættere, fordelt på oversættelsesstuderende og selvstændige translatorer. Mere specifikt er det en forskning i, hvad disse oversættere under selve oversættelsesprocessen **bevidst** vælger at gøre – eller ikke at gøre – for at løse op for disse problemer ved en afklaring af det centrale spørgsmål: 'hvad skal jeg så skrive her'? I denne forbindelse ligger det 'bevidste' jo i forfatterens valg af forskningsmetode, der udnytter 'think aloud protocols' (= TAP), hvorunder oversætteren som bekendt er blevet bedt om og instrueret i højlydt at snakke med sig selv og ræsonnere sig frem til de for ham eller hende tilsyneladende bedste svarløsninger til dette 'hvad skal jeg så skrive her'. I den nævnte Hermes artikel var fokus rettet mod problematikken om de komplekse behov for sproglig viden og for viden om faget ude i verden, og om deres indbyrdes, respektive effekt på oversættelsesresultatet. Artiklen var dog kun et snapshot af en større monografi – en publiceret afhandling i bogform – som nu for retfærdighedens skyld skal være genstand for en samlet anmeldelse. Anmeldelsen skal derved ses som et tilbud til de læsere, der måtte ønske at vide mere om problemstillingen, og som måtte ønske at forholde sig kritisk til TAP'ernes forskningstradition og til værdien af dens frembragte resultater og anbefalede løsninger.

På lige fod med andre oversættelsesforskere, der nu gennem en årrække har flyttet fokus over på, hvordan oversætterne arbejder, når de sidder midt i løsningen af en opgave, er det nemlig Künzlis formål at påvise, at TAP'erne er en frugtbar metode, der kan bringe værdifulde indsigter i undersøgelsen af, hvordan oversættelsesprocessen forløber. TAP'erne skal derved cementere oversættelsesstudiernes videnskabelige grundlag, og det er givetvis også på sigt udviklingen af oversættelsesmodeller, der er i besiddelse af en almen forklarende kraft, som udgør den skjulte forskningsdagsorden. Modeltanken skal vi dog lade ligge for en stund, og vi vil i det følgende kort redegøre for afhandlingens konstruktion, dens metode og dens resultater.

Foruden de obligate byggedele – indledning, der opridser genstandsfeltet og formulerer forskningsspørgsmålene, og konklusionen, der samler op på

resultaterne, opstiller teoretiske og praktiske justeringer og anbefalinger og skitserer fremtidige forskningsperspektiver – samt selvfølgelig litteraturlisten og udskrift af de producerede oversættelser – er bogen bygget op omkring to komplementære dele. En teoretisk og metodologisk del, der fylder cirka en tredjedel, og en analytisk del, der fylder resten.

Den teoretiske og metodologiske del (kap. 1 og 2) opstiller de for behandlingen af empirien nødvendige metabegreber – de teoretiske værktøjer så at sige – først og fremmest skelnen mellem 'oversættelsesprincipper' (= valg af overordnede oversættelsesstrategier) og 'oversættelsesstrategier' (= valg af konkrete tekststrategier i form af semantiske, syntaktiske og pragmatiske tekstmanipulationer). Der gøres ligeledes rede for undersøgelsens økologiske validitet, herunder valg af oplæg, etablering af de fysiske rammer (med adgang til hjælpemidler), indgåelse af den formelle aftale, valg af transkriptionskonventioner samt brug af oversættelsesrevisorer til post-editing. Vi må dog påpege et par metodologiske uklarheder, der ligger i den noget upræcise udarbejdelse af profilen for respondenternes forudsætninger (sider 37-40), idet profilen inddrager de upræcise kategorier 'alder', 'sprogkombination', 'oversættelsespecialer' og 'andre'. Det ville fx have været ønskeligt at udarbejde en egentlig L_2 - L_1 respondentmatrice, der klart opstiller profilen og forudsætningerne for de faglige og for de fagsproglige kompetencer, herunder uddannelse med mere. Ligeledes kunne man have ønsket en mere præcis information omkring adgangen og brugen af hjælpemidlerne (ordbøger, paralleltekster).

De konkrete problemer, som teksten rejser, udgør krumtappen for de tre efterfølgende analysekapitler, og Künzli skal roses for sin glimrende udvælgelse af tre iøjnefaldende, væsentlige træk, der netop konstituerer genren, og etablerer rammerne for dens tekstliggørelse. De til disse træk associerede tekstsekvenser fungerer samtidig som oversættelsesproblematisk magnet af sproglig, encyklopædisk og interkulturel art:

- komplekse, termlignende syntagmer i de tekstsekvenser, der beskriver teknikken,
- direkte appelformer, der skal tiltrække læserens opmærksomhed (af typen 'tak, fordi du valgte at købe dette apparat, vi håber..') og styrke afsenders image,
- instruktioner, hvor det er meningen brugeren selv skal gøre noget, og hvor denne gøren helst skal resultere i, at instruktionen netop fører til den ønskede, vellykkede brugeradfærd i omgangen med faxen.

De tekniske beskrivelser i kapitel 3 sætter den sproglige og den encyklopædiske viden på hård prøve, idet oversætteren til stadighed skal være opmærksom på termernes referentielle egenskaber (kan man virkelig som i kildeteksten oplyse

brugeren om, at hans multifunktion fax skal tilsluttes et '50 - 60 Hz enkeltfaset 220 – 240 V stikkontakt', eller skal man vælge den gængse redaktionelle kutyeme på dette område?), og på sprogsystemernes forskellige leksikalisering- og grammatikaliseringmønstre. Den appellative, læseropmærksomhedsskabende sekvens, som er genstand for kapitel 4 (kan man som i kildeteksten skrive, at denne 'vejledning er specielt udarbejdet for dig/Dem' ...) trækker på viden om – og erfaring med de enkelte nationale kulturers foretrukne retoriske strategier, høflighedsformer, og andre former for interpersonlige knæbøjninger, der i genren realiseres på forskellige måder og på forskellige niveauer. Det stiller krav til den adækvate tekstproduktion. Endelig skaber den instruksionssekvens i kapitel 5 logiske receptionsproblemer, hvor problemerne i sidste ende kun vil kunne løses ved selv at lade oversætteren få fingrene i den omtalte fax og erfare på egen krop, om vejledningen duer eller ej. Er brugen af et separationskolon ': ' midt i en dobbelt proposition på fransk således udtryk for en simpel katarforisk eksplicitering, eller er det udtryk for en temporal forskydning (gør først følgende, og gør bagefter følgende). Det er jo ikke ligegyldigt, og det skaber naturlig forvirring.

Respondenternes kloge eller mindre kloge reaktioner og løsninger til ovennævnte problemer opsamles i følgende resultater, hvor de forskellige fagsproglige og faglige kompetencer og kvalifikationer som ventet klart skiller vandene: de professionelle oversættere lægger sig generelt tættere op ad kildeteksten end de studerende; de professionelle oversættere er også bedre til at verbalisere en bredere vifte af oversættelsesprincipper, og de tøver heller ikke med at give udtryk for deres usikkerhed, mens de studerende, der savner bevidste principper, kompenserer ved brugen af usikkerhedsmarkører i deres verbaliseringer; både de professionelle oversættere og de studerende er fint i stand til at identificere de steder i teksten, hvor der kan rejses begrundet tvivl om den rette betydning, mens sådanne tvivlsspørgsmål generelt håndteres bedre af de professionelle (som sikkert også er vant til halvdårlige oversættelsesoplæg). Er der i øvrigt noget, man ikke forstår, kan man altid vælge den ordrette oversættelse som løsning på forståelsesproblemet. Alt i alt aftegnes der en gennemgående, overordnet oversættelsesstrategi, hvori der anlægges individuelle, skalerbare vurderinger af, hvad der i kildeteksten opfattes som værende de mest relevante informationer, der følgelig bør bevares og oversættes, og de informationer, der er mindre relevante og derfor godt kan undlades.

Det spændende i Künzlis arbejde ligger i den velstrukturerede, levende og detaljerede belysning af den tekniske fagoversættelse som en kompleks og yderst spændende disciplin, der involverer en lang række oversættelseskompetencer og -færdigheder, og specifikt i den instruktive belysning af de problemer, som den tekniske kommunikation afføder. Det er i sig selv oplagt og prisværdigt og kan kun være med til at styrke vor viden om disciplinen, dens pædagogik og

dens didaktisering. Repræsentativt set er det dog mere tvivlsomt – de spinkle tekstgrundlag og de ganske få grupper mennesker, der indtil videre har været underkastet TAP'erne taget i betragtning – om metoden i sig selv kan være i stand til at frembringe forklaringsmodeller, der videnskabeligt kan kortlægge, hvad der sker i den famøse 'oversætterens black box'. Men der er også i Künzlis arbejde indbygget en række nye, spændende dimensioner, som det er værd at pege på her, og som lægger op til en ny fagsproglig tilgang, der i større grad end tidligere, åbner op for et tættere samarbejde mellem de veletablerede tolke- og translaturuddannelser og de nye uddannelser i virksomhedskommunikation. Det bør for det første fastslås, at teknikken, modsat hvad mange hidtil har antaget, også er kulturbundet. Dog ikke på samme måde som det er tilfældet inden for økonomi og jura. I teknikken er der som regel ingen tværspørgelige problemer med de enkelte termbetegnelser og deres relaterede begrebssystemer, der som hovedregel fint ækvivalerer og matcher hinanden på tværs af sprogene, fordi de tekniske universer både i vort hoved og ude i verden i det store og hele er strukturerede på nogenlunde samme måde. Men det gælder i højeste grad tekstliggørelsen af teknikken, dens kommunikation, og i særdeleshed de konventionelle tekniske tekstgenrer, som hver især er indlejrede i de forskellige nationalkulturer og i de specifikke branchekulturer og er styret af en lang række trends på de enkelte markeder. En brugermanual, en brochure, et katalog etc. er med andre ord lokalt forankrede tekstgenrer, der ikke kan oversættes uden en vis grad af lokalisering, fordi deres kommunikative og pragmatiske bindinger på det pågældende marked er altafgørende. Så her må viden om sprog og sprogbrug, og viden om de berørte tekniske genstande og de processer, som er vigtige for deres frembringelse og for vores omgang med dem, til enhver tid suppleres af en strategisk viden om, hvad der kommunikativt er vigtigt for virksomheden på det pågældende, lokale marked. Det kræver, at oversætteren skal være i stand til at analysere kommunikationsproblemet og kommunikationssituationen samt i overensstemmelse med markeds- og forbruger- eller kundekulturen, træffe nye, vigtige valg. Hvilke informationer er der behov for at formidle, og såfremt der er behov for formidling, hvad er relevansen af de enkelte informationer? Hvilken kommunikativ indpakning skal anvendes for bedst at få de budskaber igennem, som også tekniske brugstekster formidler (budskaber, der relateres til den teknologiske virksomheds imageopfattelse og til virksomhedens omgangstone med sine interessenter). Denne lokaliseringsdimension rejser også et andet, vigtigt punkt, der forrykker det metodologiske grundlag for oversættelsesstudierne i de fagsproglige kontekster. I overensstemmelse med Gøpferichs 2000 tekstkritiske analyser og skitserede produktionsforbedrende løsninger kan den kildetekst, som oversætteren skal kæmpe med, på ingen måde betragtes som et orakel, der udtaler sig med ypperlige tekstkvaliteter. Der er meget, der tyder på, at Künzlis kildetekst er frembragt ved en akkumulation af mere eller mindre heldige, for-

udgående tekstmanipulationer, og at tekstproduktionsfasen derfor i højere grad skal tage højde for dette forhold (fx er den franske betegnelse for stikkontakt normalt 'prise de courant' (= forkortet PC i fagtekster) og ikke 'prise électrique' som i Künzlis tekst). Dette taler for en faseopdelt udforskning af oversættelse i egentlige tekstreceptions-, tekstoversættelses- og tekstproduktionsproblemer, for udarbejdelse af ordbøger, der opererer med dertil egnede funktioner, og for en kritisk, kvalitativ tilgang til brugstekstbegrebet og dens naturlige arvtager, den lokaliserede tekst, der både optimerer den tekniske kommunikation og sparer os for mange kostbare oversættelseskroner. Lokalisering er med andre ord – på lige fod med 'technical writing' – en værdifuld kernekompetence for fremtidige translatører, såvel som for sprog- og informationsmedarbejdere. Også set i dette forsknings- og uddannelsesperspektiv, og med de få ovennævnte forbehold, er Künzlis arbejde oplagt og spændende læsning for den brede skare, der arbejder med fagsproglig forskning, med fagoversættelse og med genreforskning.

Patrick Leroyer

Litteratur

- Göpferich, Susanne 2000: Textkritik als Mittel zur Verbesserung der Textproduktionskompetenz angehender technischer Redakteure, vorgeführt am Beispiel einer Kundeninformationsbroschüre der Volkswagen AG. In *Fachspache, Internationale Zeitschrift für Fachspachenforschung, Didaktik und Terminologie*, 106-132.
- Künzli, Alexander 2005: L'interaction entre connaissances linguistiques et connaissances extralinguistiques en traduction. Une étude de cas. In *Hermes* 34, 223-244.

